

Неля Антонівна Перхайло

ТЕКСТОТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СВІТЛІ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Глибокі суспільні трансформації, пов'язані з інтеграцією України до світового освітнього та інформаційного простору, зміни соціальних запитів спричинили перехід вітчизняної освіти на інноваційний алгоритм розвитку. Більше того, дослідники вважають, що сучасна освіта не просто відповідає загальними інноваційним тенденціям, а, навпаки, зумовлює „системний перехід до інноваційної поведінки в основних сферах суспільного життя, знаменує перехід суспільства на вищу стадію” [6]. Це вимагає комплексної і глибокої модернізації системи освіти, мовної зокрема, пошуку сучасних технологій навчання у світлі нової парадигми, центром якої є освіта, що розвивається як відповідь на виклики цивілізації і одночасно як відповідь на потреби людини знайти своє місце і можливості самореалізації у новому глобальному просторі [1].

Філософсько-освітня парадигма є ключовим поняттям для характеристики сучасного освітнього простору, що включає в себе сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам. Сьогодні не існує однозначного підходу до концептуалізації освітніх парадигм. Науковці використовують поняття „авторитарна”, „маніпулятивна”, „підтримувальна”, „знаннева”, „когнітивна”, „зунівська” (знання-уміння-навички) парадигма (В.О.Болотов, І.О. Зимня, В. В. Сериков та ін.). Нову парадигму називають по-різному: гуманістична, особистісно-орієнтована компетентнісна та ін. (Л.М.Ващенко). В.І. Калин зауважує, що в умовах інноваційних змін у різних сферах суспільного життя особливої актуальності набуває нова парадигма ХХІ століття – інноваційна, що не протиставляє, а об'єднує, синергізує різні підходи і системи освіти. Найбільш перспективні її тренди трактують освіту як формування наукової картини світу, культури розумової діяльності; безперервне навчання, підготовку компетентного фахівця утвердження „нового педагогічного мислення”, суб'єкт-

суб'єктного особистісно-орієнтованого, людиновимірного, глобалізаційного характеру, педагогіки співробітництва, педагогічної синергетики, толерантності тощо[3]. Моделлю особистості в новій парадигмі освіти має стати інноваційна людина, яка постійно знаходиться в стані пошуку, здатна самостійно приймати нестандартні рішення, винахідлива, творча.

Інноваційність сучасної мовної освіти репрезентується профільним навчанням у старшій школі, яке передбачає гуманізацію, диференціацію та індивідуалізацію навчання, підготовку компетентної, творчої мовної особистості. Формування текстотворчої компетентності на цьому етапі шкільного навчання покликане інтегрувати систему набутих учнем компетенцій, надати їм особистого і професійного значення, зорієнтувати старшокласника на саморозвиток і навчання впродовж життя.

Визначальними постулатами нової парадигми мовної освіти, що детермінують формування текстотворчої компетентності старшокласників у процесі профільного навчання української мови, є гуманістичний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, синергетичний та компетентністичний підходи.

Сучасне суспільство стає дедалі більш людиноцентристським, тому основоположною засадою навчання старшокласників є гуманістична тенденція, яка вимагає вільного, індивідуалізованого розвитку особистості з урахуванням її особливостей, можливостей, здібностей, нахилів, інтересів, досвіду. Концептуальною її основою стала антропологічна модель педагогічної дійсності, особистісно-орієнтований підхід, тобто визнання учня головним суб'єктом навчання. Формування гуманістичної ідеології освіти засновується на визнанні аксіологічного (ціннісного) потенціалу людини найвищою цінністю суспільства, що передбачає формування у старшокласників системи загальнолюдських і професійно важливих цінностей, позитивного ставлення до світу, до майбутньої професії, до самого себе як особистості та професіонала.

Синергетичний підхід до формування текстотворчої компетентності старшокласників забезпечує відкритість, самоорганізацію, саморозвиток, нелінійність, „людиномірність” профільного навчання мови; неоднозначність теоретичних трактувань, концептуальний та методологічний плюралізм у виборі методичних способів і засобів. Запропонований підхід націлює старшокласника не на перетворення зовнішнього світу, а на творення себе, що передбачає постійний пошук варіантів рішень, коригування життєвих орієнтирів, виборів освітніх траєкторій, безперервного навчання. Лінгвосинергетичний аспект пов'язаний з опануванням учнями тексту як „найвищої комунікативної одиниці ... найкращого показника синергійності (злиття енергій) мови і мовної діяльності, у якому комплексно і ніби паралельно взаємодіють кілька рівновеликих систем: система мови як код мовлення, як мовна діяльність автора, комунікативна інтенція (ідея, задум, стратегії, тактики), дія, мовне середовище” [4].

Методологія синергетики допоможе принципово змінити розуміння освітнього процесу: „Процедура навчання, спосіб зв'язку учня і вчителя – це ... нелінійна ситуація відкритого діалогу, прямого і зворотного зв'язку... ситуація пробудження власних сил учня, ініціювання його на один із власних шляхів розвитку” [5]. Оновлені методи навчання спираються на самостійну пізнавальну активність учнів,

спрямованих на набуття здатності бачити й розв'язувати проблеми, нестандартно мислити, дискутувати тощо. Синергетичний підхід відкриває нові горизонти наукового пошуку, незвичні ракурси розгляду проблеми дослідження.

Знаковим для сучасної лінгводидактики є принцип відкритості навчання мови, який реалізується шляхом здійснення безперервного навчання упродовж життя [3]. Як слушно зауважує В. П. Андрущенко: „Колишня формула „освіта на все життя” замінюється новою - „освіта крізь усе життя” [2], що особливо актуально для „суспільства знань”.

Нові вимоги до системи освіти сьогодні підкреслюють виняткове значення компетентнісної освітньої парадигми. Компетентнісний підхід передбачає вирішення завдань, пов'язаних з поетапним формуванням компетентностей, професійно важливих особистісних якостей, суб'єктивного досвіду учня; практичну зорієнтованість мовного змісту. Текстотворча компетентність у цьому зв'язку являє собою інтегровану характеристику особистості, яка поєднує в собі її готовність до створення зв'язних висловлювань різних типів і стилів мовлення; володіння текстотворчими знаннями та вміннями, суб'єктивний досвід текстотворення у різних стандартних і нестандартних ситуаціях; здатність оцінювати та відповідати за власну текстотворчу діяльність. Сформованість текстотворчої компетентності старшокласників забезпечить їм ефективне текстове спілкування у різних сферах життя, успіх навчальної і професійної діяльності.

Нелінійний процес навчання вимагає ініціативної позиції учня, спонукаючи його діяти активно й самостійно. Сказане зумовлює включення до навчального процесу діяльнісного підходу, за якого особистість розглядається через категорії суб'єкта, волі, саморозвитку, цілісності, самоосвіти, самореалізації й самоактуалізації, а сам навчальний процес, його категорії – цілі, зміст, методи, форми, засоби – як особистісно значимі, що є продуктом особистісного досвіду учня. Водночас діяльнісна домінанта дозволяє трактувати текст як продукт, засіб та об'єкт текстового спілкування, що передбачає формування текстотворчої компетентності старшокласників. Названі положення визначили вектори пошуку нових підходів до формування текстотворчої компетентності старшокласників за допомогою, узагальнення науково-методичного досвіду та окреслення перспектив вивчення природи, сутності та функцій текстів різних типів. Таким чином, оптимізація посткласичного освітнього простору здійснюється в умовах синтезу підходів, на певному метапарадигмальному рівні. Ефективність лінгвістичної освіти взагалі та формування текстотворчої компетентності старшокласників зокрема забезпечується врахуванням кращих традицій та впровадженням перспективних лінгводидактичних інновацій.

Література

1. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: пошук пріоритетів / В. Андрущенко // Філософія освіти. - 1/2005. – С.5-18. –С.6
2. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В.П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5-9.
3. Калин В.И. Парадигмы образования в современной мировой педагогической практике / В.И. Калин / II Міжнародна наукова конференція: Соціально-

- гуманітарні вектори педагогіки вищої школи, м. Харків, ХДАДМ, 15-16 квітня 2010./ збірник матеріалів. – Харків: ХДАДМ, 2010. – С.44 –46.
4. Мацько Л. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр”/ Л.Мацько. – К.:Вид-во НТУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 607с. –С.422
  5. Пригожин И. Конец определенности./И.Пригожин. — Ижевск: РХД, 2001. — 216 с.
  6. Скубашевська О. Освіта в системі інноваційного розвитку суспільства: до постановки проблеми/ О. Скубашевська// Нова парадигма, випуск 60. Філософія. – 2009.- С.77-84. – С.81.